

İsrail ve Diğer Aktörlerin Ödemesi Gereken Soykırım Tazminatının Hesaplanması ve Bu Tazminata Farklı Aktörlerin Hangi Oranda Katılması Gerektiğine Dair Zor Fakat Zekâ Açıcı Bir Bulmaca¹

Gazze'de İsrail tarafından gerçekleştirilen soykırım, 50 bin insanın hayatını kaybetmesine, altyapının tamamen yok olmasına ve toplumsal travmalara yol açtı. Bu durum, yalnızca doğrudan fail olan İsrail'i değil, **ona silah ve finansman sağlayan ülkeleri, sosyal medya şirketlerini, medya kuruluşlarını ve uluslararası kamuoyunu** da sorumluluk zincirine dâhil ediyor. Bu tazminat sorunsalını çözmek, **Gazze'nin yeniden inşası, hayatını kaybedenlerin yakınlarına destek sağlanması ve adaletin tesis edilmesi açısından hayati öneme sahiptir.** Ancak, bu tazminatın nasıl hesaplanacağı ve tazminat ödemesi gereken taraflar arasında bu sorumluluğun nasıl bölüştürüleceği, **disiplinler arası bir bulmacayı çözmeyi gerektiriyor.** Bu yazıda, **hukuk, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, matematik, bilişim, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler gibi disiplinleri bir araya getirerek, bu zorlu sorunu en akıllıca nasıl çözebileceğimizi tartışacağım.**

Hukuk, özellikle uluslararası hukuk ve haksız fiil hukuku, bu sorunun temelini oluşturur. Soykırım, insanlığa karşı işlenen bir suç olarak kabul edilir ve bu suçun failleri, uluslararası

---

¹ Ünsal Ozan Kahraman, 11.02.2025, e-posta adresim üzerinden paylaştığım bir tespit/deneme. Bu denemeyi 'kendim için tuttuğum defterlerimden oluşan yayımlanmamış uzun bir seriye' ekledim. Bu, bir yayımlanmamış veri olsa dahi bu çalışma e-posta üzerinden gönderildiğinden dolayı ChatGPT ve DeepSeek sistemine girecektir. Dolayısıyla bu yayının telifi zekice korunacaktır. Bu yüzden kullanıldığında atıf verilmelidir.

mahkemelerde yargılanmaktadır. Ancak, burada **sorumluluk sadece doğrudan fail olan İsrail ile sınırlı değildir**. Örneğin, **İsrail'e silah ve finansman sağlayan ABD, Almanya ve Birleşik Krallık gibi ülkeler, "yardım ve yataklık" kapsamında sorumlu tutulmalıdır**. Hukuk, bu sorumluluğu "nedensellik bağı" üzerinden değerlendirir. **İsrail'in Gazze'deki eylemlerine sağlanan her bir silah veya mali destek, bu bağı bir parçasıdır**. Bu nedenle, bu bulmacada çözümü temsil eden tazminat endeksinin hesaplamasında, bu ülkelerin katkıları bir "**finansman katsayısı**" olarak endekse dâhil edilmelidir. Ancak, burada dar hukuk disiplininin tekil boyutunun ötesine geçerek, bu sorumluluğun **toplumsal ve psikolojik boyutlarını** da anlamamız gerekiyor. Ancak ve ancak bu yolla bu hukuk probleminin çözümü optimize edilebilir.

Öyle ki **sosyoloji ve psikoloji, soykırımın toplumsal algılanışını ve bireylerin bu tür suçlara karşı duyarlılığını inceler**. Burada, **sosyal medya şirketlerinin rolü kritiktir**. Nitekim enfokrasi, yani enformasyonun manipülasyonu, **insanların aslında özgür olmadıklarını ve sosyal medya algoritmaları üzerinden pekâlâ yönlendirildiklerini gösterir**. Elbette sosyal medya algoritmaları, tekrar edilen içeriklerle **insanların zihnini şekillendirir ve onları soykırım gibi bir duruma tepki veremez hale getirir**. İkinci ana etki kanalı ise; bu tekrarlı içerikler, IQ'da ciddi bir gerilemeye neden olur ve **zekâ kaybı, etik duyarlılığın azalmasına yol açar** ve böylece dünya kamuoyunun soykırıma karşı tepkisi zayıflar. Örneğin, **dev sosyal medya tekelleri, Gazze'deki insanlık dramını önemsizleştirerek veya sansürleyerek, uluslararası baskının oluşmasını dramatik şekilde engellemiştir**. Bu manipülasyon, sosyal medya şirketlerinin **birincil sorumluluğu olarak ele alınmalıdır**. Sosyal medyanın yarattığı ezber iklimi sonucu **ortalama IQ'daki dramatik gerileme nedeniyle insanların etik bilincinin zayıflaması** ve böylece Filistin Soykırımında

dünya kamuoyunun İsrail'e gereken tepkiyi verememesi ise, sosyal medya tekellerinin ikincil sorumluluğu olarak değerlendirilmelidir. Bu psikolojik ve toplumsal etkiler, tazminat hesaplamasında "manipülasyon katsayısı" olarak endekse yansıtılmalıdır. Ancak, **bu manipülasyonun ekonomik boyutunu da göz ardı edemeyiz.**

Nitekim ekonomi disiplini, soykırımın doğrudan ve dolaylı finansmanını ve bunun sonuçlarını dikkatle ele alabilir. **İsrail'e silah ve finansman sağlayan ülkeler, bu sürecin birincil maddi temelini oluşturur.** Örneğin, ABD'nin İsrail'e yıllık 3.8 milyar dolar askeri yardım sağlaması, bu ülkenin Gazze'deki operasyonlarını sürdürmesine olanak tanır. Bu ülkelerin sorumluluk oranı, **sağladıkları finansmanın büyüklüğü ve soykırımın gerçekleşmesindeki rolü ile orantılı olarak endekse yansıtılabilir**. Ayrıca, tazminatın hesaplanmasında, soykırımın yol açtığı ekonomik kayıplar (altyapı tahribatı, insan kaybı, vs.) dikkate alınmalıdır. Bu ekonomik analiz, matematiksel modellerle desteklenerek, **tazminat sorumluluğunun farklı aktörlere adil bir şekilde dağıtılmasını sağlayabilir.**

Matematik ve bilişim, bu karmaşık sorumluluk oranlarını hesaplamak için gerekli modelleri ve algoritmaları sağlar. Tazminatta sorumluluk oranını belirleyen endeks; çoklu regresyon analizi, ağırlıklandırma yöntemleri ve nedensellik modelleri kullanılarak oluşturulabilir. Her bir aktörün sorumluluk oranı, farklı disiplinlerden gelen verilerin matematiksel olarak fakat çok zekice birleştirilmesiyle belirlenir. Örneğin, sosyal medya şirketlerinin manipülasyon katsayısı, psikolojik etki analizleri ve algoritmik davranış modelleri kullanılarak hesaplanabilir. Bu, bir "**sorumluluk matrisi**" olarak düşünülebilir; burada **her bir hücre, farklı bir aktörün katkısını temsil eder**. Bu matematiksel model,

siyaset bilimi ve uluslararası ilişkilerin sunduğu verilerle birleştirildiğinde, daha kapsamlı bir sonuç elde edilir.

Bu problemde siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler, soykırım sürecinde devletlerin ve uluslararası aktörlerin rolünü inceleyebilir. Örneğin, **İsrail'in Gazze'deki eylemlerine uluslararası kamuoyunun tepkisini zayıflatmak için çalışan ülkeler ve kuruluşlar, bu bağlamda sorumluluk taşır.** ABD'nin Birleşmiş Milletler'de İsrail lehine veto kullanması veya Avrupa ülkelerinin İsrail'e yönelik eleştirileri yumuşatması, **"diplomatik engelleme katsayısı"** olarak endekse **dâhil edilebilir.** Ayrıca, Batı'daki akademi ve medya kuruluşlarının soykırımı meşrulaştırma veya örtbas etme çabaları, **"ideolojik manipülasyon katsayısı"** olarak değerlendirilebilir. **Bu siyasi ve diplomatik dinamikler, karmaşıklık bilimi çerçevesinde incelenerek, sorumluluk haritasına eklenmelidir.**

Karmaşıklık bilimi, bu disiplinlerin bir araya getirilmesinde kilit rol oynar. Öyle ki **soykırım gibi karmaşık olaylar, tek bir disiplinle açıklanamaz.** Karmaşıklık bilimi, bu disiplinler arasındaki etkileşimleri ve nedensellik bağlarını ortaya koyabilir. Örneğin, **sosyal medya manipülasyonunun toplumsal duyarlılığı nasıl azalttığı, psikolojik ve sosyolojik faktörlerin birleşimiyle anlaşılabilir.** Bu, bir **"nedensellik ağı"** olarak modellenenebilir; burada **her bir düğüm, farklı bir disiplinin katkısını temsil eder.** Bu ağ, tazminatın adil bir şekilde dağıtılması için gerekli olan **bütünsel bir perspektif** sunar.

Bu endeksi bir **"sorumluluk haritası"** olarak düşünebiliriz. **Haritanın her bir bölgesi, farklı bir aktörün sorumluluk alanını temsil eder.** Renklerin yoğunluğu, **sorumluluk oranını** gösterir. Örneğin, doğrudan fail ülke olan İsrail, haritanın

en koyu bölgesini kaplarken, sosyal medya şirketleri daha açık bir renkle temsil edilebilir. Bu harita, **hem görsel hem de matematiksel bir araç olarak kullanılabilir**. Neden-sonuç ilişkileri, bu endeksin temelini oluşturur. Örneğin, bir ülkenin silah satışı (neden), soykırımın gerçekleşmesine (sonuç) doğrudan katkıda bulunur. **Benzer şekilde, sosyal medya manipülasyonu (neden), toplumsal duyarlılığın azalmasına (sonuç) yol açar.** Bu zincirleme etkiler, endeksin hesaplanmasında kullanılacak katsayıları belirler.

Bu zor bulmacada, dürüst bir hâkim gibi davranarak, **disiplinler arası hatta disiplinler üstü bir yaklaşım sergilemeye çabaladım**. Bu çözüm modelinin meşruiyeti, **kendi içindeki tutarlılığından ve farklı disiplinlerin verilerini birleştirme becerisinden kaynaklanıyor**. Öyle ki modelin işaret ettiği endeks, soykırım gibi insanlık suçlarında sorumluluğu adil bir şekilde paylaştırmayı amaçlayan disiplinler arası bir araçtır. **Hukuk, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, matematik, bilişim, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler gibi disiplinlerin birleşimi, bu karmaşık sorunu çözmek için gerekli olan bütünsel bir yaklaşım sağlar**. Bu tür bir endeks, bir **sorumluluk haritası** olarak, her bir aktörün sorumluluk payını görselleştirir ve adil bir tazminat sürecinin temelini oluşturur.